

Hoe ontstaat liefde voor taal? In deze serie vertellen prominente taalgebruikers erover, aan de hand van een tekst die erg belangrijk voor hen is. In deze zesde aflevering: kunstenaar TINKEBELL.

MARIËTTE BAARDA

“Je kunt altijd je eigen regels maken”

De beslissende tekst van TINKEBELL.

Geintrigeerd pakt TINKEBELL. – inderdaad: met hoofdletters en een punt – een van haar boeken die ik heb meegenomen. “Zo, dat ziet er duurzaam uit!” De bibliotheek voorzag haar reisverslag naar Fukushima van een harde, geplastificeerde kaft en ingenaide rug. “Ik ga nooit naar de bibliotheek, ik ben een boekenkóper; ik lees met de pen in de hand omdat ik direct wil reflecteren op wat ik lees.”

Voordat ze vanwege dit gesprek op het Amsterdamse terras arriveerde, interviewde ze zélf iemand voor een kunstproject; na ons gesprek zal een collega-kunstenaar aanschuiven voor een werkbespreking. Ze moet er dan ook even over nadenken welk interview dit ook alweer is: “Ik doe honderd dingen tegelijk ...”

TOVERDRANK

Onvermoeibaar is TINKEBELL. bezig de wereld te redden met haar kunst als inzet – of het nu over het fosfaatprobleem, kernenergie, dierenleed of het vluchtelingen-vraagstuk gaat. De boeken op tafel zijn een neerslag van die veelzijdigheid: de Fukushima-reis waarin ze al bes- sen etend optekent hoe het stralingsgevaar nu eens schromelijk overdreven wordt, dan weer onterecht gebatelliseerd; een bundeling van haar *Trouw*-columns, gelardeerd met haatmails aan TINKEBELL.’s adres en briefwisselingen met bestuurlijke instanties die zich tezamen laten lezen als een manifest; een autobiografie waarin ze volgens de achterflap “alles durfde vanaf het moment dat iemand haar een slok toverdrank liet drinken”. Het sluit aan bij de tekst die zij heeft uitgekozen om vandaag te bespreken, afkomstig uit Lewis Carrolls *Through the Looking-Glass*, waarin een toverdrank een belangrijke rol speelt in de avonturen die Alice in Wonderland beleefd na het achtervolgen van een wit konijn.

TINKEBELL., aangenaam verrast: “Voor een taalinter- view heb ik geen gekke tekst uitgekozen, want het frag- ment gaat erover dat je je eigen regels kunt maken, ook met taal.”

“Als ik ‘rood’ voortaan
‘groen’ noem, dan is rood
voortaan ook groen.”

Zijn regels niet nodig in het taalverkeer?

TINKEBELL., resoluut haar hoofd schuddend: “Je moet je altijd realiseren dat het maar afspraken zijn, geen natuurwetten. Als ik ‘rood’ voortaan ‘groen’ noem, dan is rood voortaan ook groen. Dat kan ik gewoon doen, al begrijp je me dan misschien minder goed. Het is goed dat we allerlei systemen hebben, maar die werken niet goed wanneer er geen uitzonderingen op mogelijk zijn. Soms kan het gewoon leuker of beter. Natuurlijk, als iedereen zijn eigen taalregels maakt, wordt het lastig communiceren. Maar spēlen met regels werkt verfris- send, omdat altijd alles hetzelfde doen de mens af- stompt. Dat spel speelt Lewis Carroll voortdurend met taal in *Through the Looking-Glass*.”

“Ik ben nu een jaar of vijf bezig met een megaproject dat vast honderd jaar gaat duren, maar de bedoeling is dat ik Carrolls werk op autobiografische en metaforische wijze ga herschrijven. Een hele kluit, want hij schreef verhalen, gedichten, een handleiding voor het schrijven van brieven, politieke pamfletten ... Hij was schrijver,

maar ook wiskundige, filosoof, reiziger en fotograaf. Zijn manier van naar de wereld kijken spreekt me enorm aan. Ik voel grote verwantschap met hem.”

EERSTE WOORDEN

Wat voor dingen hebben jij en Carroll gemeen?

“Hij schreef bijvoorbeeld elke dag een brief aan iemand, iets wat ik al doe sinds ik kan schrijven. Ik ken niemand anders die dat doet. Vandaag schreef ik een vriendin die net een baby heeft gekregen.”

Herinner je je nog de eerste brief die je schreef?

“Nee, maar ik herinner me nog de eerste Ansichtkaart die ik kreeg; een verhuisd klasgenootje had daar ‘Boom Roos Vuur’ op geschreven. Dat ze al kon schrijven, maakte grote indruk op me. Door die woorden te kopiëren, schreef ik zélf mijn allereerste woorden.”

Je bent voor je werk vaak in het buitenland. Hoe maak je je daar verstaanbaar?

“In het buitenland communiceer je vooral non-verbaal. De allereerste keer dat ik in Peking was, was er geen wifi en werkte ik met een notitieblok waarin ik met strip-

Through the Looking-Glass

De keuzetekst van TINKEBELL. komt uit *Through the Looking-Glass (And What Alice Found There)* van Lewis Carroll (1871):

‘Als ik een woord ge-
bruik,’ zei Wiggel Waggel
op nogal honende toon,
‘betekent het gewoon
wat ik verkies dat het
betekent – niet meer en
niet minder.’

‘De vraag is,’ zei Alice,
‘of u dat kunt, woorden
zo veel verschillende
betekenissen geven.’

‘De vraag is,’ zei Wiggel Waggel, ‘wie de baas is – punt uit.’

Alice was veel te verbouwereerd om iets te zeg- gen; dus even later begon Wiggel Waggel weer. ‘Ze hebben een stemming, sommige – speciaal werk- woorden: die zijn het hoogmoedigst – bijvoeglijke naamwoorden, daar kun je alles mee doen, maar werkwoorden niet – maar ik kan ze allemaal aan! Ondoordringbaarheid! Dat is wat ik zeg!’

‘Zou u me alstublieft willen vertellen,’ zei Alice, ‘wat dat betekent?’

‘Nu praat je als een verstandig kind,’ zei Wiggel Waggel, zeer vergenoegd kijkend. ‘Met “ondoordring- baarheid” bedoelde ik dat we met dat onderwerp klaar zijn en je maar beter kunt aangeven wat je nu wilt gaan doen, aangezien ik aanneem dat je hier niet de hele rest van je leven bij stil wilt blijven staan.’

‘Dat is een heleboel om één woord te laten bete- kenen,’ zei Alice op bedachtzame toon.

‘Wanneer ik een woord zo hard laat werken,’ zei Wiggel Waggel, ‘betaal ik het altijd extra.’

Uit: *Achter de spiegel (Through the Looking-Glass, 1871)*, van Lewis Carroll (vertaling: Nicolaas Matsier. Amster- dam, 1994).

tekeningetjes verduidelijkte wat ik bedoelde. Zo'n taalbarrière kan leiden tot komische situaties: op een markt die ik dagelijks bezocht, probeerden marktkooplui me steeds te verleiden tot de aankoop van schoenen. Uiteindelijk liet ik een Chinese gids op een briefje schrijven: 'Ik vind je schoenen erg mooi, maar ik heb maat 41.' Bij iedere kraam steeg gelach op, als een soort wave. Iedereen wilde met mij en het briefje op de foto."

Je tekent ergens op hoe een Japanse minnaar tijdens de liefdesdaad geluiden maakt die deden denken aan de gevechtstekreten van een Pokémon-game.

Met een hoog stemmetje: "Pika Pika! Waaahhh! Iééé! Al met al duurde het te kort om het een liefdesdaad te noemen. De ervaring was op alle niveaus bizar. Voor de verleiding maakte hij gebruik van een vertaal-app: 'Wil je bier?', etcetera. Maar al snel was het: 'Ga je je nog uitkleden?' Naderhand ging hij enorm snurken."

OPLAWAAI

"Mijn volgende boek zal *Wij van WC-Eend* gaan heten, over het belang en de impact van kunst – vanuit de kunst. Toen toenmalig staatssecretaris Halbe Zijlstra in 2011 zijn bezuinigingen op de kunstsector invoerde, namen kunstenaars reclamebureau KesselsKramer in de arm. Dat bedacht dat men op het Leidseplein moest schreeuwen tegen de bezuinigingen en dat er een Mars der Beschaving moest worden gehouden, wat voor mij het bewijs was dat terugdraaien van de subsidies volkomen terecht was. Konden ze niets beters bedenken? Taal is hier de sleutel. In het boek laat ik diverse kunstenaars daarom zo concreet mogelijk vertellen waarom het belangrijk is wat ze doen."

"Diverse kunstcritici hebben geprobeerd te beschrijven wat het belang is van kunst, maar hun conclusies komen erop neer dat het zou kunnen dat het misschien weleens gebeurd is dat kunst wellicht enige impact heeft op de wereld. Nou, ik kan zo een aantal kunstprojecten noemen die belangrijke veranderingen hebben teweeggebracht. Kunst is hoe dan ook activistisch omdat het een interventie op de norm is. Kijken naar kunst geeft een prettig soort oplawaai en maakt daarmee slimmer én gelukkiger, daarvan ben ik overtuigd."

SNEL ROOD

Wat herinner je je van het taalonderwijs op school?

"Ik heb slechte herinneringen aan mijn schooltijd. Zo moesten we in groep 3 een beroep uitbeelden en koos ik voor 'kinderboekenschrijfster'. De juf zei dat je zoiets onmogelijk kon uitbeelden, dus werd het 'serveerster', omdat mijn moeder nog ergens een schortje had liggen. Ik had natuurlijk gewoon achter een typemachine kunnen gaan zitten. En toen we een opstel van één kantje moesten schrijven en ik er acht leverde omdat ik niet begreep hoe een heel verhaal op één kantje kon passen, werd het ongelezen afgekeurd."

Niet erg bemoedigend ...

"Omdat iedereen bij mij thuis dacht dat ik dom was, belandde ik op de mavo, waar je alles uit je hoofd moest leren omdat ze ervan uitgingen dat we niks begrepen." Op dicteertoon: "De wet van Archimedes: ieder voorwerp, geheel of gedeeltelijk ondergedompeld in een vloeistof, ondervindt een opwaartse kracht die gelijk is aan het gewicht van de verplaatste vloeistof.' Zonde van de capaciteit! Omdat stampen niet mijn sterkste kant

was, werd die domheid steeds bevestigd, terwijl mijn hoofd gewoon heel anders werkte. Ik werd ook snel rood. Dat een leraar, meneer Keukelaar heette hij, me tijdens een spreekbeurt onderbrak met de vraag of ik een open haard aan het nadoen was, hielp ook niet echt.”

SOMMEN MAKEN

“Tot na mijn dertigste heb ik gedacht dat ik dom was. Journaliste Carolina Lo Galbo zei me na een interview dat het haar speet dat ze me niet had gevraagd voor haar serie over hoogbegaafde kinderen. Ik was stomverbaasd. Pas toen ze me artikelen over het onderwerp stuurde, begon ik te twifelen aan wat ik altijd had aangenomen. Toch ben ik nog altijd onzeker; ik durf bijvoorbeeld geen intelligentietest te doen, zeker sinds na een burn-out mijn rekenvermogen drastisch bleek te zijn afgenomen. Ik moet van mezelf daarom elke dag tien minuten lang sommen maken.”

Las je als kind veel?

“Niet per se, ik was meer geïnteresseerd in de natuur; ik was fanatiek jeugdlid van het Wereld Natuur Fonds. Mijn lievelingsboek op de lagere school was *Minjoe op zwerftocht* van Jan Banen, een educatief boek over een kat die allerlei dieren ontmoet, zoals een stekelbaarsje dat laat zien hoe ze tijdens de paartijd haar eitjes kwijtraakt. Ik heb het vaak herlezen.”

Pratende katten, Tinker Bell, Alice ... heb je iets met sprookjesfiguren?

“Toen ik mezelf als puber TINKEBELL. noemde, kende ik het elfje Tinker Bell uit *Peter Pan* niet eens. In de mavo-klas zat een meisje dat Anne heette en zich van de ene op de andere dag Annebell noemde. Ik vond het stom, dacht: als jij ineens Annebell bent, dan ben ik voortaan TINKEBELL.; ik werd vaak Tinka in plaats van Katinka genoemd, dus het was een kleine stap.”

SERENDIPITEIT

Wat voor tekst staat er op je handrug?

“Ik ken niet veel Japans, maar wat ik zo mooi aan de taal vind, is dat er zoveel kan zitten in één enkel karakter.

TINKEBELL.: redder van de wereld

TINKEBELL. (Katinka Simonse, 1979, Goes) voltooide in 2005 de studie design aan het Sandberg Instituut te Amsterdam. Ze noemt zichzelf ‘verhalenschrijver en -maker’. In haar boeken, columns, kunstwerken en ‘publieke interventies’ onderzoekt ze – vaak op radicale wijze – de blinde vlekken in de samenleving. Zo doodde ze haar kat en maakte er een handtas van om de hypocrisie van leerdragende en vleesetende dierenliefhebbers bloot te leggen, liet ze zichzelf steriliseren omdat voortplanting de fosfaatcrisis in de hand werkt, en reisde ze een uitgeprocedeerde asielzoeker achterna om te onderzoeken hoe veilig hij in werkelijkheid was.

Omdat ze ervan overtuigd is dat ze met haar acties de wereld kan redden, volgt ze de (sociale) media, politiek en tendensen in de samenleving op de voet en reageert ze vaak op intuïtieve wijze. De controverser en kritiek gebruikt ze als onderdeel van haar kunst: zo gaat ze in *Dearest Tinkebell* (2009) het gesprek aan met de (vaak doodgewone) mensen achter de haatmails.

Overige publicaties: *De Duitsers zijn uitgeschakeld, en andere waargebeurde verhalen* (2013), *Waarschuwing: de schrijver van dit boek is kunstenaar* (2016) en *Het gevaar van angst: hypochonderen in Fukushima* (2018).

TINKEBELL. wijst de bovenste tekst aan: “Hier staat bijvoorbeeld 縁.” Zoals ze het uitspreekt, klinkt het precies als het Nederlandse woordje *en*.

“In het Nederlands heb je drie alinea’s nodig om dit symbool uit te leggen. Het staat voor intermenselijke ontmoetingen waarin lot en serendipiteit samenvloeien, de basis waarop ik leef en werk. Je komt bijvoorbeeld iemand bij de bushalte tegen met wie je ineens een geweldig gesprek hebt, waardoor het voelt alsof die ontmoeting ‘meant to be’ was. Dat is 縁. De meeste mensen hebben de neiging van alles vooraf te plannen of vast te leggen en sluiten zich daarmee af voor het

“Wat ik zo mooi aan Japans vind, is dat er zoveel kan zitten in één enkel karakter.”

spontane, onvoorziene. Zo lopen ze schatten mis. Als je gevoelig en alert bent, kom je altijd wel iets tegen wat je kunt gebruiken. Bij projecten bereid ik me daarom minimaal voor, en ook op mijn reizen laat ik zoveel mogelijk open. Ik heb geleerd mezelf daarin volledig te vertrouwen.”

“Mijn Fukushima-boek opent met zo’n spontane ontmoeting vol serendipiteit. Een vriend bij de Japanse ambassade zei meteen: ‘Daar hebben we in Japan een woord voor: 縁.’ Ik schreef het over op de rug van mijn hand met een rode pen. Die drie weken dat ik in Japan was, trok ik de lijntjes telkens over als de inkt vervaagde. Het werd een soort self-fulfilling prophecy, want allerlei Japanners bogen zich over mijn hand om te lezen wat er stond, waardoor ik de meest uiteenlopende figuren ontmoette. Bij thuiskomst liet ik het symbool op mijn hand tatoeëren: in mijn eigen handschrift en in het rood, alsof ik het er net zelf met balpen op had gezet. Want eigenlijk houd ik niet van tatoeages.”

STAREN

“Op de laatste dag in Japan ontmoette ik twee experts op het gebied van het aanleggen van vliegvelden; over elk vliegveld ter wereld wisten die wel iets bijzonders te vertellen. Van hen leerde ik dat bij 縁 nog iets anders hoorde, namelijk: 一期一会: ‘Ichi-go ichi-e’, het koesteren van die onherhaalbare momenten. Op de dag dat het Fukushima-boek van de drukker kwam, heb ik het onder 縁 op mijn hand laten zetten.”

Hoe verhoudt zich dit alles tot Lewis Carroll?

“Het Carroll-project is feitelijk een interventie op mijn eigen leven waarin zijn werk een kader levert om situaties te duiden. Die uiteindelijke herschrijving zal dus in hoge mate afhangen van lot en serendipiteit, al lijken er sinds ik ermee bezig ben dingen te gebeuren die frappante samenhang hebben met scènes uit zijn werk. Natuurlijk is het ook de geestverwantschap met Lewis Carroll die dit soort situaties oplevert. Ik speel natuurlijk ook weer met de regels die hij geeft.”

“Kunst en leven zijn bij mij totaal verweven. Om tot rust te komen heb ik de gewoonte een uur eerder op te staan dan noodzakelijk. Dan wil ik gewoon voor me uit staren. De laatste jaren heb ik een tuin met een veranda, dus zit ik daar, of het nu zomer of winter is. Er zit geen enkele filosofie of methode achter; gewoon kijken hoe hard de grassprietjes groeien.”